

İSVİÇRE ADLİYE TEŞKİLÂTI

Doçent Dr. Necmeddin M. BERKİN

Merkeziyet usulüne göre idare edilen memleketlerin muhtelif bölgelerinde aynı adliye sistemi câridir. Adalet, hükûmetin tâyin ve adli teminatın himaye ettiği meslekten yetişme hâkimler tarafından tevzi edilir. Buna mukabil, tarihî gelişmesi diğer memleketlerden çok farklı olan İsviçre bu sahada bazı hususiyetler arz etmektedir.

I. GİRİŞ.

İsviçre, taşıdığı isme rağmen bir devletler konfederasyonu değil, 1848 denberi üçü ikiye bölünmüş (Unterwald, Appenzell ve Basel) yirmi iki kantondan müteşekkil federatif bir devlettir. Bu devletin tarihî tekâmülüne kısa bir nazar atfedildiği takdirde, mezhep farklarının kantonlar arasında olduğu kadar aynı kanton içinde dahi ayrılıklar yarattığı görülür. Unterwald Kantonunun Obwald ve Nidwald olarak ikiye taksimi daha Konfederasyonun teşekkülünden evvel mevcut olduğu hadle, Appenzell Kantonunun iki "Rhodes" a ayrılması 1597 tarihinde katoliklik ile protestanlığın yarattığı zıddiyet neticesinde vukubulmuştur. Bugün bu zıddiyetler çok yatışmıştır ve, devre devre, eskiden birleşik olan yarım kantonların yeniden kaynaştırılması meselesi mevzuu-bahs olmaktadır.

Yarım kantonların rolü ve mânası yabancılar tarafından umumiyetle iyi bilinmemektedir. Bir kanton ile yarım kanton arasında iki noktadan fark vardır: Kantonlar, nüfusları ne olursa olsun, Devletler Şûrâsına (Conseil des Etats), yâni Senatoya (Sénat) iki mebus göndermek hakkını haiz oldukları halde, yarım kanton ancak bir tek mümessil gönderebilir. Bundan başka, esas teşkilâtın tâdili hususunda bir proje teklif edildiği takdirde, rey ekseriyetinin hesablanmasında yarım kantonun reyi bir tam kantona nisbetle yarım rey sayılmaktadır. Bu iki fark hariç, yarım kanton bir bütün kanton kadar müstakildir. Bu itibarla bugün, hakikatte, İsviçre'de yirmi iki değil, yirmi beş küçük devlet mevcuttur.

İsviçre'nin küçüklüğüne rağmen Federasyon olması, hukukunun birçok devletinkinden daha karışık olmasını mucib olmaktadır. Devletin salâhiyetleri Konfederasyon ile Kantonlar arasında paylaştırılmıştır. Bu sebeble, gerek Konfederasyon ile Kantonlar, gerekse Kantonlar arasında

sık sık meseleler zuhur etmektedir. Filhakika, bazı sahalarda hâkimiyet Konfederasyonun elinde olduğu halde, diğer bazılarıda Kantonların elinde bulunmaktadır. Aynı vaziyet Birleşik Amerika'da da mevcuttur. Fakat, eski İngiliz Kolonileri az çok aynı zamanda hâkim devlet haline geldikleri gibi, an'aneleri de müşterek olduğundan, Şimali Amerika Devletleri aşağı yukarı aynı şekilde teşkilâtlanabilmiştir. İsviçrede ise Kantonların iktisadî ve sosyal karakterleri birbirinden çok farklıdır. Bazı Kantonlar sâdece bir şehir olduğu halde (Bâle, Genève gibi), bazıları dağ veya köy topluluğu karakterini muhafaza etmişlerdir (Appenzell, Unterwald gibi); nihayet diğer bazıları (Zürich, Bern, Vaud gibi) geniş bir hinterland'ı olan merkezi bir şehirden ibarettir. Bundan başka, bazı kantonlar Orta Çağdanberi hâkim devlet olup asırlar boyunca ancak muahedelerle tahdid edilmiş olan müstakil bir hayat sürdürdükleri halde, o zamana kadar tâbi olan diğer bazıları Fransız İhtilâli üzerine eski efendileri ile müsavi hakları haiz topluluklar haline gelmişlerdir. Federasyona en son iltihak edenler (Neuchâtel, Valais ve Genève) ancak 1815 denberi İsviçre Kantonu olarak taazzuv etmişlerdir.

İsviçre, adli teşkilât bakımından olduğu kadar umumî olarak âme hukuku bakımından da, akla gelebilecek bütün sistemlerin bir müzesi olduğu için enteresandır. Bu sistemlerin bazıları çok garibdir. İlk nazarda, tahakkuk ettirilemeyecek veya en büyük fenalıkları mucib olabilecek gibi gözükürler, halbuki hakikatte, tarihe istinad ettikleri, muayyen bir zihniyete tekabül ettikleri ve mâzi ile âni bir kat'î alâka olmadan tabii şekilde inkişaf ettikleri için fiiliyatta işlemektedirler.

Şu noktaya da işaret etmek isteriz: İsviçrede terminoloji de müesseseler kadar mütenevvidir. Kantondan kantona aynı teşekküller, birliğe doğru bir tamayüle rağmen, çok farklı isimler taşımaktadır. Bu itibarla, kullanacağımız tâbirlerin manâlarını önceden tesbit etmek muvafık olur: "Grand Conseil" denildiği zaman Parlâmento, yâni mevzuubahs kantonun teşriî makamı anlaşılmalıdır. "Conseil d'Etat" veya "Conseil exécutif" denilen meclis, Fransa'daki Şûrâyı Devlet değildir, kantonun Vekiller Heyetidir. Adalet teşkilâtında ise, her yerde bir sulh hâkimi, bir ilk derece mahkemesi (Tribunal de district) ve reisi bulunmaktadır. Nihayet her kantonun bir yüksek kaza mercii vardır ki, buna da "Tribunal cantonal" denilmektedir.

II. FEDERAL HUKUK İLE KANTON HUKUKU

İsviçrede Federal Devlet ile Âza Devletler arasında hâkimiyet taksimi şu şekilde tanzim edilmiştir :

Federal Esas Teşkilât Kanununun 3 üncü maddesine göre, hâkimiyetleri federal teşkilâtı esasiye tarafından tahdid edilmedikçe kantonlar hâkimdir ve bu hâkimiyetleri dolayısıyla hasren federal iktidara verilmeyen bütün hakları kullanabilirler. Fakat şunu da kaydedelim ki, kuvvetlerin yer değiştirmesi daima kantonlar aleyhine merkezî iktidarın salâhiyetlerinin artması şeklinde olmuş ve bu yolda devam etmiştir. Hususî hukuk mevzuunda da vaziyet böyledir. Bir çok sahada, kantonlar arası anlaşmalar hariç, daha 1880 tarihinde bile, hususî hukuk tamamen kantonlar tarafından tanzim edilmekte idi. Konfederasyon içerisinde polîçe hukuku dahi tevhid edilmemişti. Fakat gittikçe artan muhabere ve münakale imkânları dolayısıyla, bu tenevvü zamanla mahzurlu görülmeğe başladı. 19 uncu asrın ikinci yarısında beliren ideolojik noktai nazarların bu pratik sebeplerle birleşmesi hususî hukuk ile ceza hukukunun tedricen Konfederasyonun hâkimiyetine geçmesine sebep oldu. Fakat, bu, sâdece maddî hukuk bakımından vâridir, zira kazai teşkilât ve usul hukukunun tanzimi kantonlara ait kalmıştır.

Bu tekâmülün başlıca merhaleleri şunlardır: Tevhid her yerde olduğu gibi, ticaret hukuku ile iş hukuku mevzuunda başlamıştır. Filhalka, 1874 Federal Teşkilâtı Esasiyesi Konfederasyona şu hususlarda kanun yapmak salâhiyetini veriyordu: a) Hukukî ehliyet; b) Ticarete ve menkul kıymetler üzerindeki muamelelere müteallik bütün hukuk sahalarında (Borçlar Hukuku, Ticaret Hukuku ve Kambiyo Hukuku) veya ticarî senedler hukukuna dair; c) Edebî ve sinai mülkiyet, ve nihayet d) İcra ve iflâs takibleri hakkında.

1881 de Federal Borçlar Kanunu ve 1889 da Federal İcra ve İflâs Kanunu Teşkilâtı Esasiyenin bu hükmüne istinaden neşir ve ilân edilmişti. Bu meyanda hatırlatalım ki, İsviçre umumî icrayı sâdece tüccarlara hasretmemekde, bazı hallerde âdi şahıslar hakkında da iflâsı (failite civile) kabul etmektedir. Bu sebebledir ki, haciz, rehnin paraya çevrilmesi, ihtiyatî haciz, konkordato ve iflâs İsviçrede Fransada olduğu gibi ticaret hukukuna değil, icra yollarına bağlanmıştır.

Şahsın hukuku, aile hukuku, miras hukuku ve gayrimenkullere ait bütün aynı haklar sahası 1912 ye kadar Kantonlar tarafından vazedilen yirmi beş medenî kanun ile tanzim edilmiştir. Maamafih, 1898 de Federal Teşkilâtı Esasiye tâdil edilerek Konfederasyonun teşriî salâhiyeti medenî hukukun diğer sahalarına ve ceza hukukuna teşmil edilmişti. Bu müsaadeye müsteniden İsviçre Medenî Kanunu 1907 de kabul edilmiş ve 1912 de mer'iyete girmiştir. Fakat, 1937 İsviçre Ceza Kanununun mer'iyete girmesi için 1942 senesini beklemek lâzım gelmiştir. De-

mek oluyor ki, İsviçrede hususî hukuk ile ceza hukuku ancak bu tarihlerden itibaren tevhid edilmiş bulunmaktadır.

Yukanda zikredilen hükmün yanında Federal Teşkilâtı Esasiye şöyle bir hükmü de ihtiva etmektedir: Adli teşkilât, usul ve kazai idare veya adliyenin idaresi eskiden olduğu gibi Konfederasyon ile aynı derecede Kantonlara aittir. Fakat bu demek değildir ki Konfederasyon bu hususlarda âza devletleri, yâni Kantonları tamamen serbest bırakmıştır, zira Federal Anayasa adli teşkilâta ve muhakeme usulüne hâkim olan ve Kantonları bağlayan bazı umumî prensipler de vazetmiştir. Meselâ bu cümleden olmak üzere kimse tabii hâkiminin kazasından başka bir merciin kazasına tâbi tutulamaz. Bu itibarla, İsviçrede fevkalâde mahkemeler teşkil edilemez. Kilisenin kazai salâhiyetleri de kaldırılmıştır.

Anayasa aynı zamanda ikametgâh mahkemesinin salâhiyeti prensipini kabul etmektedir: Şahsî talebler için, İsviçrede ikametgâhı olan borçlu ikametgâhı hâkimi önünde takib edilir ve borç için hapis sistemi kaldırılmıştır. Nihayet bütün Kantonlar Konfederasyona dahil diğer devletlerin teb'asına kanun ve kanun yolları bakımından kendi teb'ası gibi muamele etmeğe mecburdurlar. Diğer taraftan, 1907 Medenî Kanununun başlangıç faslında delillerin sevk ve idaresine müteallik bazı kaideler kabul edilmiştir. Bu kaidelere göre taraflardan her biri, kanda aksine hüküm bulunmadığı takdirde, hakkını istihsal etmek için iddia ettiği vakıaları ispatla mükellefdir. Bundan başka, resmi sicil ve senedler tesbit ettikleri ve doğru olmadıkları ispat edilemeyen vakıalar hususunda kat'î delil teşkil ederler. Bu vakıaların doğru olmadığının ispatı bir şekli mahsusa tâbi değildir. Kezalik, Federal mevzuatın muteberliğini şekle tâbi tutmadığı hak ve borçların ispatının kanton hukuku ile hususî şekillere bağlanamayacağı kabul edilmiştir. Bu hüküm bir çok kanton kanunlarının Fransız Medenî Kanununun 1341 inci ve müteakib maddelerinden iktibas etmiş oldukları maddelerin lâğvedilmesini icab ettirmiştir. Nihayet Federal Teşkilâtı Esasiyenin diğer bir hükmü ile bir kantonun hukuk mahkemeleri tarafından verilen kat'î hükümlerin bütün İsviçrede kabili icra olduğu kabul edilmiştir.

İşte böylece İsviçre Kantonları hayli geniş bir çerçevede içerisinde arzulana göre ve kendilerine has anlayışa uygun olarak mahkemeler teşkil etmekte ve kazai faaliyeti tanzim etmektedirler. Kantonların bu vazifelerini nasıl yaptıklarını aşağıdaki paragrafta kısaca belirtmeğe çalıştık.

III. KANTONLARIN ADLİYE TEŞKİLÂTI.

İsviçrenin hukukî hayatında hüküm süren tenevvüü anlayabilmek için kantonların eski rejim altında dahi hiç bir zaman bir krallığın merkezi kuvvetine tâbi olmadıklarını hatırlamak lâzımdır. Mahallî hususiyetler de hiç bir zaman takyid edilmemiştir. 1798 tarihinde Fransız Directoire Rejimi İsviçreyi "bir ve gayri kabili taksim" Cumhuriyet olarak (République helvétique) ilân ettiği ve ona tek bir Teşkilâtı Esasiye verdiği zaman henüz zihniyetler buna hazırlanmış olmadığı için netice çok kötü olmuştur. Bonaparte 1803 de bunu görerek memleketi parçalayan dahili harplere son vermek için bir uzlaşma kanunu ile her kantona an'anesine uygun bir teşkilât vermişti. Napoleon'un İsviçreye verdiği yeni rejim birliğe doğru çok ağır olarak tekâmül etti.

Hâlâ canlı olan mahallî an'aneler İsviçre tarihine derin surette köklenmiş bulunmaktadır. Bu an'aneler ilk evvelâ memlekette yetişmiş hâkimlere itaat ve buna mukabil, federal devirdeki senyörlerin veya diğer hâkimiyetlerin zorla kabul ettirecekleri hariçden gelme hâkimlerden nefret şeklinde tezahür etmiştir. İsviçre tarihinde en sonuncu olmamak ve evvelki bazı anlaşmaları teyid etmekle beraber, 1291 de Uri, Schwyz ve Unterwald vâdileri ahalileri arasında akdedilen Federal Anlaşmaya Konfederasyonu vücade getiren bir akid nazarıle bakılmaktadır. Lâtince olarak parşömen üzerine yazılmış ve tarafların armasını taşıyan bu akdi Schwyz'de Federal Ferman ve Akidleri muhafaza etmek üzere bir kaç sene evvel inşa edilmiş olan binanın şeref mevkiinde görmek mümkündür.

1291 Anlaşması bir çok hükümler arasında şunu da ihtiva etmektedir: Müşterek müzakerelerden ve ittifakla varılan bir anlaşmadan sonra mezkûr vâdilerde mevkiini herhangi bir surette, ister para, ister diğer bir ivaz mukabilinde satın almış olan veya bizden ve birliklerimizin âzası olmayan bir hâkimi hiç bir suretle kabul etmiyeceğimize yemin ettik, hüküm ve karar verdik (*).

Mevkilerin para ile satın alınmasına karşı on üçüncü asır sonunda zuhur eden kuvvetli mukavemet bilhassa âmme hukuku bakımından çok şayanı dikkattir.

Hayat şartları çok mütevazi olan İsviçrenin küçük şehir ve yerlerinde adalet tevzii, vâdinin âdetlerini bilen, fakat çok defa tam mâna-sile hukukî bir formasyonu olmıyan yerli ileri gelenlere tevdi edilmişti.

(*) 1291 - 1815 seneleri arasında akdedilmiş Konfederasyon ittifaklarının, orijinal vesikaların kopyeleriyle birlikde, David Lassarre tarafından 1941 yılında toplanarak neşredildiğini burada kaydetmek isteriz.

Müreffeh veya orta sınıf halktan, zürradan, küçük san'at erbabından olabilen bu hâkimler vazifelerini munzam ve umumiyetle fahri olarak veya pek cüz'î bir ücret mukabilinde ifa ediyorlardı. Hâlen dahi bazı kantonlarda belediye hâkimi, hatta belediye reisi veya savcı bu kabil hususî şahıslardan seçilmektedir. Meselâ Valais'de bir belediye reisi aynı zamanda noter veya doktordur, mesleğini icraya devam ederken bunun yanında belediye işleriyle de meşgul olur. Bu kantonun her kaza dairesinde savcı vazifesi bir avukata verilmiştir. Bittabiî bu avukat artık o kaza dairesinde ceza işleriyle meşgul olmaktan istinkâf eder. Bunlar munzam ve fahri şeref vazifeleri telâkki edilmekle beraber mecburî vazifelerdir. 1618 tarihli eski bir metinde, hususî işlerini, ticarethanelerini, hattâ sofrada bulunsalar yemeklerini muhakeme etmeğe ve hüküm vermeğe dâvet edildikleri her defa ve her zaman terketmek mecburiyetinde olan Bourg sokağının asil vatandaşları ve burjuvalarının emir ve hükmü olmadıkça bir suçla itham edilen hiç kimsenin muhakeme edilerek ölümüne veya diğer bir cezaya mahkûm edilemeyeceği kaydedildiği gibi, bugün dahi sekiz kantonun Anayasalarında her vatandaşın kendisine verilecek idarî veya kazai vazifeleri hiç olmazsa muayyen bir müddet için kabul etmek mecburiyetinde olduğu tasrih edilmektedir. Bu sebeble, bugün bile sulh hâkimleriyle birinci derece mahkemeleri âzalarının umumiyetle hukuk tahsil etmemiş ve ancak hâkimlik icra ettikçe hukuk sahasında bilgi edinen kimseler olmasına hayret etmemelidir.

14 Mart 1955 tarihli bir istatistiğe göre, Vaud Kantonu birinci derece mahkemelerindeki 86 hâkimin: 40 ziraatçı, 10 noter, 2 dişçi, 10 tüccar, 2 banka memuru, 1 personel şefi, 1 elektrik idaresi şefi, 2 rejisör, 1 ticaret mümessili, 1 sendika sekreteri, 1 mekanizyen, 1 sanayi servisleri direktörü, 1 yangına karşı sigorta ajanı, 1 posta memuru, 1 hususî terbiye enstitüsü müdür, 1 eski bankacı, 1 müşavir mühendis, 1 döşemeci, 1 matbaacı, 1 kilit tesisatçısı, 1 saatçi, 1 ekmekçi, 1 fabrikatör, 1 muhasib ve nihayet 1 ev kadınından ibaret olduğu tesbit edilmiştir. Bu mahkemelerin reisleri meslekten yetişme hâkimlerdir.

Aynı statistiğe göre, o tarihte çocuk mahkemesi hâkimleri, mahkeme reisi gene meslekten yetişme bir hâkim olmak üzere, 1 kadın, 2 avukat, 1 tüccar, 1 doktordan müteşekkildi. Nihayet, daimî olanlar meslekten olduğu halde, daimî olmayan sorgu hâkimleri 2 ziraatçı, 1 bahçe mütehassısı, 3 banka memuru, 1 tüccar ve muayyen bir mesleği olmayan bir şahısdan ibaretti.

İsviçrede Federal Devlet veya kanton mevzuatında hâkimin hukuk tahsil etmiş olmasını arayan bir hüküm mevcut değildir. Bilâkis Federal Anayasanın 108 inci maddesi Federal Meclise seçilebilecek her İs-

viçreli vatandaşın Federal Mahkemeye hâkim tayin edilebileceğini sarahaten kaydetmektedir. Fakat çoktanberi, Federal Mahkemede sâdece tanınmış hukukçular yer almaktadır ve fiilen her Kantonun yüksek derecedeki mahkemelerinin âzaları ve çok defa birinci derecedeki mahkemelerinin reisleri akademik ünvanları haiz ve tekmil vakitlerini bu vazifelerine hasreden meslekden yetişme hâkimlerdir.

IV. KANTON HÂKİMLERİNİN TÂYİNİ VE MAHKEMELER

Bu mevzuda da İsviçre bir hususiyet arz etmektedir. Mûtaden hemen her memlekette hâkimler icra organı tarafından tâyin edildiği halde İsviçrede en az cârî olan usul budur. Bazı Kantonlarda eskiden kazâî vazifelere tâyin salâhiyetini haiz olan icra kuvveti zamanla bu hakkını kaybetmiştir. Meselâ eskiden Vaud Kantonunda birinci derecedeki mahkemelerin âzaları ile sulh mahkemeleri icra organı tarafından tayin edilirmiş.

İsviçrede en ziyade yayılmış olan usul, hâkimlerin doğrudan doğruya halk tarafından değil, fakat halkın seçtiği ve umumiyetle Kanton Meclisi denilen teşriî makam (Grand Conseil) tarafından seçilmesidir. Federal Mahkeme âzaları da bu şekilde Federal Meclis, yani Meb'usan ve Âyanın birleşmesinden müteşekkil meclis tarafından seçilmektedir.

Bu sistem nazari bakımdan bazı tenkidlere yol açmıştır. Adalete politika karıştığı ileri sürülmektedir. Bu tenkidler büsbütün esassız da değildir. Bazen seçimlere, Federal Meclisde veya Kanton Meclisinde olsun, namzedin hakikî kıymeti yerine muayyen bir partiye mensubiyetinin tesir ettiği görülmüştür. Adli makamların politik grupların ehemmiyetine uygun surette bir tevzie tâbi tutulduğu da vâkidir. Fakat, siyaset adamlarının intihabları tenkidi mucib olmakla beraber, umumiyetle mesleklerinde kabiliyetli kimseleri seçmeğe gayret ettiklerini de kabul etmek lâzımdır. Muayyen bir partiye mensub ve bu parti tarafından desteklenmiş olan bir hâkimin kazâî makamı işgal ettikten sonra vazifesinde bitaraflığı ve hukukî bilgisi ile temayüz ettiği görülmüştür.

Bazı kantonlarda Kanton Meclisinin intihabı ile teşekkül eden yüksek mahkeme sonradan bütün hâkim ve adli memurların tayin mercii olmaktadır. Meselâ Vaud Kantonunda teşriî makam tarafından seçilen yüksek adalet mercii, bütün birinci derece mahkemeleri reis ve hâkimlerini, sulh hâkimlerini ve sulh mahkemesi âzalarını, hususî kaza makamlarının hâkimlerini ve başkâtibleri ile memurlarını tayin etmektedir.

Fribourg'da Hükûmet ile Kanton Mahkemesi ufak dereceli hâkimleri müştereken seçmektedirler. Diğer bazı kantonlarda, daha demokra-

tik bir usul olduğu ileri sürülerek, hâkimlerin doğrudan doğruya halk tarafından intihabı usulü kabul edilmiştir. Hâkimlerin seçimini teşriî makama bırakan usulden daha ziyade partilerin siyasetine yol açan bu sistem hususunda ihtiyatlı davranılması tavsiye edilmektedir.

Tebarüz ettirilecek son bir nokta da hâkimlerin müddetle seçilmele-ridir. Birleşik Amerika Devletlerinin çoğunda olduğu gibi, İsviçrede de hiç bir hâkim kaydı hayat şartile tayin veya intihab edilemez. Vazifeler daima müddetle mukayyedir. Her hâkim, Federal Mahkeme âzası dahil, müddeti dolduktan sonra üç, dört, altı, hatta sekiz sene sonra tekrar tayin veya intihab edilebilir.

Bu sistemde modern anayasa hukukunun teminatlarına ve her şeyden evvel hâkimin rızası olmadan başka yere nakledilememesi, kaydı hayat şartile tayini ve hukukî terbiye ve tahsiline yer verilmemiş gibi görünmektedir. Bu vaziyet karşısında, mezkûr teminatlardan mahrum ve sâdece yeniden tayin edilebilme imkânından istifade eden hâkimler lâzım gelen istiklâli haiz olabilecekler mi diye düşünülebilir. Muhakkak ki her şey, bu kadar tehlikeli müesseselerin ne gibi zihniyet ve itidalle idare edildiğine bağlıdır. Hürriyetinin asırlar boyunca devam eden an'aneleri içinde yetişmiş olan İsviçre Milleti bu müesseseleri mutedil ve olgun bir şekilde muhafaza ve himaye etmek lâzım geldiğini anlamıştır. Bu sebebledir ki, bir hâkimin intihabı sonradan nadiren münakaşalara sebebiyet vermektedir ve bazen hukukî kabiliyetlerinden ziyade siyasi sebeplerle tayin edilenler bulunmakla beraber, daha evvel de işaret edildiği gibi, bunlar istisnai kalmaktadır. Umumiyetle seçim mıntıkaları küçüktür, bu itibarla seçmenler namzedi şahsen tanırlar ve bu şahsî tanışma çok defa siyasi partinin sözüne tefevvuk eder. Hiç bir zaman ağır yolsuzluklar veya suiistimaller vuku bulmamıştır. Binaenaleyh, bu müesseselerin zayıf noktalarını gözönünde tutarken iyi taraflarına ve iyi neticelerine de işaret etmek lâzımdır. Bir çok memlekette hâkimlerin muayyen bir sınıfa bağlılıklarından ve bu sınıfı korumalarından, dar ve formalist görüşlerinden, siyasi tecerrütlerinden vesaire şikâyet edilmektedir. İsviçrede bu tarz şikâyetlerin duyulmaması oradaki hâkimlerin intihab sisteminin ve bu sistemin tatbik tarzının bir neticesi olarak kabul edilebilir.

Kantonların adliye teşkilâtında yer alan daimî makamları tedkik edecek olursak üç kademenin mevcut olduğunu görürüz: Sulh hâkimi, Birinci derece mahkemesi ve Kanton veya İstinaf Mahkemesi, bunların fevkinde son kademe ise, aynı zamanda hem Temyiz Mahkemesine, hem de Şûrayı Devlete benzetilebilecek olan Federal Mahkeme tarafından temsil edilmektedir. Maamafih, bazen, reislik yapan bir sulh hâkimi ile âza-

lardan müteşekkil sulh mahkemelerine de rastlanmaktadır. Buna mukabil, çok defa, birinci derece mahkemesinin reisi münferid hâkim olarak vazife görmekte, hattâ bazı kantonlarda birinci derece mahkemesine tek hâkim tayin edilmektedir.

Sulh hâkiminin salâhiyeti, mahdud bir kaza dairesine inhisar etmektedir. Bu kaza dairesi ise bir ilâ onbeş komünü içine alır. Maamafih Valais Kantonunda ayrıca bir komün hâkimi de vardır.

Sulh hâkiminin salâhiyetleri mütenevvidir. Muhtelif ihtilâfsız kaza vazifelerini de ihtiva eder. Ezcümle tevsik muameleleri, adli satışlar vesaire. Sulh hâkimi miras hisselerinin taksimi formalitelerine riyaset eder ve çok defa vesayet hâkimidir. Nihayet, kıymet itibarile çok ufak ihtilâfları nihaî derecede halleder. Fakat her şeyden evvel bir uzlaştırma hâkimidir, yani tam manâsile bir sulh hâkimi.

İkinci kademeyi birinci derece mahkemesi teşkil etmektedir (Tribunal de district). Hukuk dâvalarında bu mahkemenin sulh hâkimi ile Kanton mahkemesi arasında mutavassıt bir salâhiyeti vardır; ceza dâvalarında sulh ceza mahkemesini teşkil eder. Bu mahkemede hâkimler hemen hemen daima hukukçu olmıyan kimselerdir. Sadece reis, şehirlerde ve büyük kantonlarda, hukukçular arasından seçilir. On dokuz kazadan müteşekkil Vaud Kantonunda on dokuz ilk derece mahkemesinin başına reis olarak meslekden yetişme hukukçu hâkimlerin getirilmesine çalışılmışdır. Fakat bu makama lâyük kimseleri hakkiyle seçebilmek için, mahkeme adedi azaltılmadan, iki, üç veya dört mahkeme bir araya getirilerek mahkeme grupları teşkil edilmiş ve her grubun başına bir hukukçu reis tayin edilmiştir. Bu şekilde, reis devamlı surette kazalar arasında dolaşmaktadır. Fakat yalnız reis seyahat etmekte, zira her gittiği kazada birbirinden ayrı ikinci reisi, hâkimleri ve başkâtibi ile kâtibleri bulunan müstakil mahkemeler mevcuddur.

Çok defa birinci derece mahkemesi reisinin hem hukukî hem cezaî salâhiyetleri vardır. Bazı kantonlar, daha evvel söylediğimiz gibi, âzalan hazfederek birinci derece mahkemesinde sadece reisi muhafaza etmişlerdir. Meselâ Tessin, Genève ve Valais'de böyledir.

Her kantonda kantonun en yüksek adli kademesini Kanton Mahkemesi teşkil eder. Bu mahkemeye yerine göre İstinaf Mahkemesi (Cour d'appel), Adalet Mahkemesi (Cour de justice), Yüksek Mahkeme (Tribunal supérieur) veya Kanton Mahkemesi (Cour cantonale) denilmektedir.

Bugün Kanton Mahkemesi reisliği ya hâkimlikden, ya avukatlıktan veya kazai idareden yetişen hâkimlere, hattâ Hukuk Fakültesi profesörlerine verilmektedir. Nitekim, hâlen Neuchâtel Kanton Mahkemesi reisi

M. Raymond Jeanprêtre aynı zamanda Hukuk Fakültesi Dekanı ve medeni hukuk Ord. Profesörüdür.

Kanton Mahkemesinin salâhiyetleri pek geniştir. Çok defa her kazâi derecenin olduğu kadar, avukat, noter, icra ve iflâs memurları gibi adalet yardımcılarının da tayin ve mürakabe merciidir. Hukuk ve ceza dâvalarında bir istinaf merciidir, ve bazen de mühim kıymetteki hukuk dâvalarında birinci derece mahkemesi olarak dâvayı halleder.

Kanton mahkemeleri nezdinde ayrıca birer müddeiumumilik makamı ihdas edilmiştir. Müddeiumumiler umumiyetle hâkim sınıfına dahil olmayıp idarî teşkilâta bağlıdır, ve tercihen icra makamı tarafından tayin edilmektedirler. Başmüddeiumumi, muavinleri ve kaza müddeiumumileri vazife gördükleri yerlerde hâkimlerin ve sorgu hâkimlerinin mâfevklere değildirler.

On dokuzuncu asrın birinci yarısından itibaren İsviçrenin de komşu büyük devletlerden sâdır olan harekete iştirâk etmesile kantonların ekserisinde jüri usulü tesis edilmiştir. Meslekden yetişme hâkimlerin istisnâ teşkil ettiği bu memlekette jüriye hakikaten ihtiyaç olup olmadığı cayü sualdir. Nitekim İsviçrede jüri usulü kabul edilmiş olmakla beraber, jürinin çok defa isabetsiz kararları bir çok kantonlarda jürinin müzakerelerine ve kararlarına mahkemeyi iştirâk ettirmek şeklinde jüri müessesesinin tâdilini mucib olmuştur.

İsviçrede hakemlik müessesesine gelince, burada hakemlerin rolü ister mukaveleye konulan tahkim şartına, ister muayyen bir mevzuda yapılan bir uzlaşmaya istinâd etsin, çok inkişaf etmiştir. Meselâ, bazı borsalarda ticarî hakemler vardır. Bir kaç senedir hakemlik meslekî birlikler tarafından teşkil edilen daimî hakem mahkemelerinin ihdası neticesinde kayde değer bir gelişme göstermiştir. İlâve edelim ki, kantonların çoğunda Fransız hakem meclislerine benzeyen, fakat bazı hususiyetler arzeden hakem meclisleri (Conseils de prud'homme) de vardır: Burada reis tercihen tarafların seçmedikleri sabit vazifeli bir hâkimdir. Çok defa kaza veya kantonun umumî salâhiyeti haiz bir hâkimidir. Bu hakem mahkemelerinin salâhiyetleri umumiyetle kıymet itibarile mahdud iş ihtilâflarına inhisar eder.

Bazı kantonlarda çocuk mahkemeleri ve sosyal sigorta meselelerinde mütehassıs mahkemeler de teşkil edilmiştir. Buna mukabil, hususî sigorta mukavelelerinden doğan ihtilâflar prensip itibarile umumî mahkemelerin kazasına girmektedir.

Ticaret mahkemeleri ile idare mahkemelerine gelince, bilindiği gibi İsviçrede ayrıca bir Ticaret Kanunu yoktur, fakat hususî hukukun bazı bahisleri münhasıran tüccarları alâkadar ettiği gibi, tüccarların kendileri-

ni ticaret siciline kaydettirmek mecburiyeti de onları iflâs yolu ile cebri icraya tâbi tutmaktadır. Bununla beraber, İsviçrede, ticarî bey gibi bazı mevzularda mevcut hususî hükümler hariç, umumiyetle aynı hukuk hem tüccarlara hem de tüccar olmıyanlara tatbik edilmektedir. Bunun sebebi de belki İsviçre medenî hukukunun esasen kuvvetli bir ticarî karakter arzemesidir. Demek oluyor ki, bazı istisnâlar haricinde, ticarete müteallik maddî hukuk taaddüd ettirilmemiş ve bir vahded halinde tutulmuştur. Maamafih, dört kantonda, ezcümle Aargau, Bern, Saint-Gall ve Zürich' de ayrıca ticarî kaza makamları teşkil edilmiştir. İlk nazarda buna ihtiyaç yok gibi görünür, çünkü bu kantonların âdi mahkemelerinde de esasen tüccar âzalar bulunmaktadır. Fakat bu dört ticaret mahkemesinde daha ziyade basit ve serî usulü muhakemenin tatbik edilmesi diğer mahkemelere nazaran bir hususiyet teşkil eder.

Ticaret mahkemelerinde reis umumiyetle meslekden yetişme bir hâkimdir; bazen reisten başka âzalar da umumî mahkemelerden gelme hâkimler arasından seçilmektedir. Burada şuna da işaret edelim ki, Genève ve Grisons Kantonları konsolosluk mahkemelerini kaldırdıkları halde, diğer bazı kantonlarda konsolosluk kazasının teşkili mevzuubahs edilmektedir.

İdarî kaza meselesi İsviçrede çok muğlâktır. Bu itibarla, bu mevzuda sadece bir iki noktaya temas etmekle iktifa edeceğiz.

On dokuzuncu asrın başında İsviçre Kantonlarında idarî kaza teşkilâtı ancak pek ufak çapta mevcuddu. 1830 ve onu takib eden senelerde kaza salâhiyetinin umumî mahkemelerde temerküz ettirilmesi fikrini müdafaa eden liberal hareketler idarî kazaya zararlı olmuştur. Fakat bu cereyana uyularak yapılan tecrübeler pek isabetli olmadığından, gittikçe kuvvetlenen idare, hâkimiyeti eline almış ve geçen asır İsviçrede umumiyetle idareci-hâkim (administrateur-juge) sistemi hüküm sürmüştür.

Salâhiyetlerin tefriki fikrinin kabul edildiği İsviçrede Fransada câri olan makamların tefriki prensipine yer verilmemektedir. Filhakika İsviçre, Fransa gibi bir ihtilâl görmemiş ve sonradan idaresini yeni baştan kurmak mecburiyetinde kalmamıştır. İsviçrede idare öyle bir tekâmül seyri takib etmiştir ki, bu daha ziyade 18 inci ve 19 uncu asırlarda Alman Devlet idarelerindeki tekâmüle benzer. İsviçre'nin Alman "Fisc doktrini" ile aynı mahiyette nazariyelerin tesiri altında kaldığı söylenebilir. Bu memlekette idarî mahkemelerin yerini tutmak ve idare teşkilâtı içerisinde yer alanların hâkime müracaatlarını mümkün kılmak için Kan-

ton Mahkemelerini ve onları takiben Federal Mahkemeyi(*) teşkil etmek ve "hususî hukuk ihtilâfı" mefhumuna geniş bir mâna vermek suretile modern doktrinin âmme hukukuna idhal ettiği bir çok iddiaları bu mefhum içerisine sokmak mecburiyetinde kalınmıştır. Meselâ devletin mes'uliyeti dâvaları, askerî tedbirler dolayısıyla tazminat iddiaları, istimplâk tazminatlarının tayini, bazı hallerde vergi itirazları, devlet yardımlarının geri istenmesine veya idarî mukavelelerin icrasına müteallik talebler ve bunlardan mütevellid her türlü ihtilâflar gibi.

Bazı kantonlarda, meselâ, Solothurn, Aargau, Saint-Gall, Vaud'da, mevzuatla veya mahkeme içtihadları yahut teamülî hukuk ile sarihâten idarenin veya idare mahkemelerinin salâhiyetine bırakılmayan âmme hukuku ihtilâfları tamamen veya kısmen umumî mahkemelerde halledilmektedir. Şunu da ilâve edelim ki, hiyerarşik şikâyet idare edilenlere teminat bahşeden bir prosedüre tâbi tutulmuştur ve kantonlarda muhtelif hususî kaza makamları ihdas edilmiştir. Vergi itiraz komisyonları gibi.

Hukuk mahkemelerinin âmme hukuku bakımından bu geniş salâhiyetleri ve idareci hâkime kazai teşkilât içerisinde müracaatın mümkün kılınması daha umumî salâhiyetleri haiz bir idarî kaza ihtiyacını tahfif etmiş veya daha az mübrem bir hale getirmiştir. Maamafih İsviçrede idarî kaza tamamen yok değildir. Federal Mahkeme idare hukukunu alâkadar eden bir çok ihtilâflara ve bu meyanda malî hukuk ihtilâflarına bakmaktadır. Bundan başka Bern, Basel-Stadt, Aargau, Valais gibi bazı kantonlarda da salâhiyetleri mahdud birer idarî mahkeme tesis edilmiştir.

Kantonların adli teşkilâtı mevzuunda bir kaç noktaya daha işaret etmeyi faydalı görüyoruz:

Bazı kantonlarda, meselâ Valais'de, prosedürü basitleştirmek gayesile ceza mahkemesine, yanında âza sıfatile komşu iki kazanın tahkikat hâkimlerinin bulunduğu, esas tahkikatı idare etmiş olan hâkimin riyaset etmesi kabul edilmiştir. Demek oluyor ki, aynı hâkim tahkikatı idare ettiği gibi, son tahkikatın açılmasına karar vermekte ve nihayet hüküm makamına da riyaset edebilmektedir. Bern Kantonunun bazı kazalarında aynı şahsın hem belediye reisi, hem sorgu hâkimi, hem icra memuru, hem de mahkeme reisi olarak vazife gördüğü vâkidir.

V. FEDERAL ADALET TEŞKİLÂTI.

A. FEDERAL MAHKEME

İsviçrede, Birleşik Amerikada olduğu gibi, Kanton Mahkemeleri-

(*) Burada Federal Mahkemenin istinaf mercii rolü değil, doğrudan doğruya ilk merci olarak müracaat edildiği haller kastedilmektedir.

nin yanında bir de Federal Kaza mevcuttur. Fakat İsviçrede Federal Kazayı sâdece bir tek Yüksek Mahkeme temsil etmektedir. İsviçrede, Amerikada olduğu gibi, âza devletlerde teşkil edilmiş ufak derecede federal mahkemeler yoktur. Bazı dâvaları ilk ve nihai derecede olmak üzere doğrudan doğruya Federal Mahkemeye arz etmek imkânı müstesnâ, federal hukuk birinci derecede daima kanton mahkemeleri tarafından tatbik edilmektedir.

1848 Anayasası ile eski devletler konferasyonu bir federatif devlet haline getirilirken ilk defa daimî olmayan ve bir kantonun veya konfederasyonun taraf olduğu bazı hukukî ihtilâfları halletmek üzere icabında toplanan bir federal mahkeme ihdas edilmişti. Bugünkü şekli ile Federal Mahkeme halen mer'î olan 1874 tarihli Anayasa ile kurulmuştur. Devamlı surette vazife gören bu mahkeme hükûmet merkezi olan Bern'de değil, İsviçrenin kazai merkezi haline gelmiş olan Lausanne'da bulunmaktadır, tıpkı eski Alman Temyiz Mahkemesinin (Reichsgericht) Leipzig'de ve bugünkü Alman Federal Mahkemesinin (Bundesgericht) Karlsruhe'de bulunması gibi.

Federal Mahkeme dört esas daireden müteşekkildir. Bunlardan ikisi hususî hukukla, yani medenî hukuk ve borçlar hukuku ile iştigal etmekde, diğer ikisi ise âmmeye hukuku ve ceza hukukuna müteallik dâvaları tedkik etmektedir.

Önceleri dokuz kişiden ibaret olup, bugün adetleri yirmi altıya çıkmış olan yüksek hâkimlerin on iki tane kadar yedekleri vardır. Bu yedek âzalar hâkimler veya avukatlar arasından seçilmektedir.

Yedek hâkimler ihtiyaç hasıl oldukça muayyen bir iş veya bir kaç iş için Lausanne'a davet edilirler. Hâkimler ile yedek âzalar her altı sene bir Federal Umumi Meclis (Assemblée fédérale) tarafından seçilir. Anayasanın bir hükmüne göre, Federal Umumi Meclisin bu seçimde Konfederasyonun üç resmî dilinin temsil edilmesine dikkat etmesi gerekmektedir.

Federal Mahkeme hâkimleri Federal Meclis tarafından altı sene için tayin edildiği halde, daire reisleri federal hâkimler umumî heyetince kendi aralarından seçilmektedir.

Seçimler mutaden Kasım ayında yapılmakta, fakat icabında ara seçimlere de gidilmektedir.

Federal Mahkemenin terkinde sadece dillerin değil, muhtelif kantonların, mezheplerin ve hatta siyasi partilerin dahi ölçülü bir şekilde temsil edilmesi icab etmektedir.

Federal Mahkeme hâkimleri, kanton hâkimleri, hukuk fakültesi profesörleri, avukatlar ve devlet adamları arasından seçilmektedir. Maa-

mafih, Millî Meclise seçilebilen her vatandaşın federal hâkim olarak tayini mümkündür. Bununla beraber çoktanberi federal hâkimler hukukçular arasından intihab edilmektedir.

Federal Mahkemede dört esas daireden başka icra ve iflâs işleriyle meşgul olan üç hâkimden müteşekkil hususî bir daire mevcuttur.

Federal Mahkeme celseleri ve müzakereler umumiyetle aleni olmakla beraber, İcra ve İflâs Dairesi tedkiklerini hafiyen yapmaktadır. Kaide-ten Federal Mahkeme haftada dört gün, salıdan cumaya kadar, öğleden evvel saat sekiz otuzda işe başlamak suretile faaliyet göstermekte ve ancak müzakereler bitmediği takdirde öğleden sonra çalışmalarına devam etmektedir.

Federal Mahkemede raportörlük ihdas edilmemiştir. Buna mukabil, ihtisas sahibi bir kâtibler heyeti mevcuttur. Federal hâkimler kararları kendileri yazmazlar; dosyaları tedkik ve intac ettikten sonra kararlar bu neticeye göre kâtibler tarafından yazılır. Kâtibler daima hukuk sahasında bilgi ve tecrübe sahibi kimseler olup, umumiyetle hukuk doktoru ünvanını haizdirler. Kâtiblerin ayrıca üç resmî dili okumaları ve anlamaları şarttır. Dâva Kanton Mahkemesinde hangi dilde yürütüldü ise kararların o dilde yazılması icab etmekle beraber, kâtiblerden kendi dilleri olmıyan diğer iki dilde karar yazmaları istenmemektedir. Alman, Fransız veya İtalyan İsviçresinden olan kâtib kendi dilinde verilen kararları yazar. Fakat diğer iki dilde cereyan eden müzakereleri de takib edebilmesi lâzımdır.

Federal Mahkeme kâtibleri arasından bazılarına kendi kantonlarında hâkimlik vazifesi, bir fakültede kürsü veya Federal hâkim mevkii verildiği görülmüştür. Federal Mahkeme dahilî teşkilâtını kendisi tanzim ederek kâtiblerini ve memurlarını kendisi seçmekte ve bazı sahalarda, bilhassa icra işlerinde tâlimatname yapmak salâhiyetini de haiz bulunmaktadır.

Federal Mahkemenin âmme ve idare hukukuna, medenî hukuk ile ceza hukuku ve cebri icra hukukuna taallük eden pek mütenevvi salâhiyetleri vardır, fakat kanton hukuku ile yabancı hukuku takdir ve tatbik etmek hususunda salâhiyetli değildir. Federal Mahkeme ancak federal hukuku tatbik eder ve federal hukukun ihlâli iddiaları sebebiyle yapılan temyiz talebleriyle meşgul olur. Bu sebebledir ki, federal mevzuata giren hukukî sahalarda artıkça Federal Mahkeme de gittikçe genişlemiştir. Bundan başka, Federal Mahkeme Kanton Anayasaları ile Federal Anayasanın bekçisidir, fakat federal makamlar esas hakların ihlâli sebebiyle vatandaşlar gibi Federal Mahkemeye başvuramazlar ve bir çok kimse buna teessüf etmektedir.

Vatandaşın esas haklarının ihlâli dolayısıyla Federal Mahkemeye müracaat imkânı demokrat İsviçrenin hukukî hayatında büyük bir rol oynamaktadır. Bu sayede vicdan ve din hürriyeti, mülkiyet masuniyeti, kanun karşısında vatandaşların müsavâtı prensipleri tam bir teminat altına alınmıştır. Federal Mahkeme, ihkakı hakdan istinkâfı veya hüküm vermekten çekinmeyi ve idari kararların keyfiligini meneden jürisprüdansını vatandaşların kanun karşısındaki müsavâtı prensipine istinâd ettirmiştir.

B. HUSUSİ MAHİYETTE FEDERAL KAZA MAKAMLARI.

Federal hukuka tâbi olan ve kararları Askerî Temyiz Mahkemesi tarafından mürakabe edilen askerî mahkemeler (Conseils de guerre) mevcuttur.

Bu mahkemeler, hepsi hukukçu olan ve muvazzaf subay kadrosunda yer almayan yüksek rütbeli subaylardan müteşekkildir.

Askerî mahkemelerden başka, birinci derecede olmak üzere Federal Kanuna uygun olarak yapılan istimlâkler dolayısıyla verilecek tazminatları tayin eden Federal Takdir Komisyonları (Commissions fédérales d'estimation) vardır. Takdir komisyonlarının kararları Federal Mahkemede temyiz edilebilir. Bu hususî mahkemeler arasında en mühimi Luzern'de bulunan Sigortalar Federal Mahkemesidir (Tribunal fédéral des assurances). Bu yüksek mahkeme sosyal sigorta işlerine bakmaktadır: İşçilerin kazalara karşı mecburî sigortası, ihtiyarlık ve malûliyet sigortaları, askerî sigorta vesaire.

VI. HÂKİMLİKLE AVUKATLIĞIN VE ÜNİVERSİTE PROFESÖRLÜĞÜNÜN MÜNASEBETLERİ VE İÇTİMAI.

Yukarıda da işaret edildiği gibi, İsviçrede hâkimlerin hepsi adliye mesleğinden gelmez; avukatlar, noterler veya hukuk fakültesi profesörleri arasından da hâkim seçilebilir. Böylece, hâkimlik mesleğinden olmayan hukukçular, sık sık hâkim muavini veya muavin âza olarak kantonun veya federasyonun yüksek mahkemelerinde vazife almaktadırlar. Nihayet bazı kantonlarda, meselâ Genève'de profesörlerden, eski baro reisleri ve kanton hâkimlerinden müteşekkil kanton mahkemesinin temyiz edilen ceza hükümlerini tedkik eden bir mahallî temyiz mahkemesi teşkil edilmiştir. Bu suretle, nazariyatla tatbikatın sıkı bir şekilde teşrik edildiği görülmektedir.

VII. MÜZAKERELERİN ALENİYETİ.

Muhakeme daima âlenîdir, fakat prensip itibarile hâkimlerin mü-

zakereleri gizli cereyan eder. Maamafih, Federal Mahkemede ve bazı kontanların, meselâ Vaud Kantonunun, ikinci derece mahkemesinde muhakeme gizli olarak yapıldığından mahkeme heyeti dâvanın kabul edildiğini beyan ettikten sonra derhal işin müzakeresine geçmektedir. Bu hallerde taraflar ve avukatlar raportörün raporunu ve sonra her bir âzanın mütaleasını dinlemek suretile çok defa canlı bir muhakemeye şahit olmaktadırlar. Neticede kimse söz istemediği takdirde, reis yapılan muhtelif teklifleri reye koymakda ve ellerin kaldırılması suretile rey verildikten sonra ekseriyeti tesbit ederek aynı celsede kararın ne yolda verileceğini bildirmektedir. Esbabı mucibeli hüküm ise bir kaç hafta sonra taraflara tebliğ edilir.

Bu sistemin faydalan olduğu kadar mahzurları da vardır. Filhaki-ka, bu sayede mahkemede işi olanlar adaletin nasıl tevzi edildiğini bizzat görmek ve mürakabe etmek imkânını elde etmektedirler, hâkimler de dâvaları dikkatle tedkike mecbur olmaktadırlar. Buna mukabil, müzakerenin başında fikrini beyan etmiş olan âzanın sonradan diğer bir âzanın kuvvetli mütaleası karşısında ikna edilerek fikrinden rücu etmesi ve evvelce iltihak ettiği taraftan ayrılması güçtür.

Yukarıda işaret ettiğimiz gibi, muhakemede alenilik prensipi cârî olmakla beraber, cezaî ve malî meselelerde ve şahadetin takdiri mevzuu-bahs olduğu hallerde, alenî müzakere caiz değildir.

VIII. BARO VE YARDIMCI ADALET MEMURLARI.

İsviçre baroları kanton mevzuatına tâbi tutulmuşdur. Bazı kantonlarda avukatlık mesleği serbesttir. Kantonların çoğunda herkes dâvasını bizzat takib edebildiği gibi, bazı hallerde hususî şahısların birbirlerini temsil etmeleri de caiz görülmüşdür. Maamafih, meslekî bir faaliyet olarak dâva vekâleti sadece avukatlara hasredilmişdir. Avukatlık tanzim edilmiş bir serbest meslektir. Bu hususdaki mevzuat kantonlara göre değişir. Umumiyetle müstakbel avukatın Üniversite mezunu olması ve iki, bazen üç sene staj görerek bir meslek imtihanı geçirmesi icab eder. Ancak bu imtihanı muvaffakiyetle başaranlara avukatlık ruhsatı verilir. İsviçrenin hiç bir yerinde avukat önce dâvayı tahkik etmeden onu müdafaayı deruhte etmez. İsviçrede dâva vekili (Avoué) yoktur.

İsviçrede mübaşirlerin Fransada olduğu gibi cebri icra sahasında rolleri yoktur. Cebri icra vazifesi bizde olduğu gibi icra ve iflâs memurlarına tevdi edilmişdir. Mübaşir bir adalet yardımcısıdır, muhakemenin nizam ve hizmetini temin eder ve bazı tebligatı yapar.

Başkâtib, hâkimin kıymetli bir yardımcısıdır. Kalemin idaresinin yanında, mahkeme reisinin nezareti altında hâkimlerin tasdik veya tâ-

dil edecekleri ve neticede onların kararını teşkil edecek olan hükmün müsveddesinin tahririnden mütevellid mes'uliyet ona aittir. Çok defa bir hukukçu olan başkâtibin yüksek mahkemelerde ve umumiyetle hukukçu olmıyan hâkimlerden müteşekkil küçük köy mahkemelerinde rolü çok mühimdir.

IX. NETİCE

İsviçrenin kazaî teşkilâtının tedkikinden de anlaşıldığı veçhile muhtelif yerlerde tatbik edilebilen ve daima aynı derecede iyi neticeler verebilen mükemmel bir kaza sistemi mevcut değildir. Maddî hukuk gibi kazaî sistemlerin de tatbik edildikleri milletin psikolojisi, idealleri ve an'anelerile sıkı bir âhenk halinde bulunması lâzımdır. Nazari olarak İsviçre adliye teşkilâtı bir çok bakımdan tenkidi mucib olabilir, fakat tatminkâr neticelerine bakılacak olursa bu teşkilâtın yukanda zikrettiğimiz muvaffakiyet şartlarını geniş miyasta yerine getirdiğine hükmetmek icab eder.

Necmeddin M. BERKİN